

- Вейхван Г. А. Новое в английской грамматике. М. : ООО «Изд-во Астрель» : «Изд-во АСТ», 2001. 128 с.
- Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики. Монография. Одесса : КП ОГТ, 2013. 346 с.
- Єнікєєва С. М. Архітектоніка системи словотвору як фрактального об'єкту (на матеріалі англійської мови). *Нова філологія*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. № 47. С. 50-54.
- Єнікєєва С. М. Фрактальність мікросистем словообразования (на матеріалі англійського мови). *Studia Linguistica XX. Язык в логике времени: наследие, традиции, перспективы*. Сборник научных трудов. СПб.: Политехника-сервис, 2011. С. 107-118.
- Іванова І. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М. : Высш. школа, 1981. 285 с.
- Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Синергетика : Нелинейность времени и ландшафты коэволюции. М. : КомКнига, 2007. 272 с.
- Кійко Ю. Є. Німецько-українські паралелі в інформаційних медіажанрах : фрактальний підхід. Чернівці : Видав. дім «Родовід», 2016. 392 с.
- Кійко Ю. Є. Фрактальне моделювання інваріантно-варіативної структури медіатекстів у німецькій та українських мовах : автореф дис. док. філол. н. К. : Нац. пед ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2017. 39 с.
- Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики: Синергетическое мировидение. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 256 с.
- Котельников Г. А. Теоретическая и прикладная синергетика. URL : <http://spkurdyumov.ru/what/teoreticheskaya-i-prikladnaya-sinergetika/>
- Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ ред. Е. С. Кубряковой. М. : МГУ, 1997. 245 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М. : Сов. Энциклопедия, 1990. 685 с. (ЛЭС).
- Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы. М. : Ин-т компьютерных исследований, 2002. 656 с.
- Попова З. Д., Стернин И. А. Общее языкознание. 2-е изд., перераб. и доп. М. : АСТ Восток-Запад, 2007. 408 с.
- Харитонов І. К. Теоретична граматики сучасної англійської мови. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2007. 160 с.
- Шамаєва Ю. Ю. Фрактальная семиотика языка эмоций : лингво-когнитивное измерение. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*, 2012, № 1003. С. 45-52.
- Curme G. O. A Grammar of the English Language. Boston : D. C. Heath and Company, 1931. Vol. III. Syntax. 616 p.
- Fedorenko O. I., Sukhorolska S. M. English Grammar. Theory. Lviv: Ivan Franko University Publishing Center, 2008. 360 p.
- Mandelbrot B. The Fractal Geometry of Nature. New York: Henry Holt and Company, 1982. 468 p.
- Roberts P. English Syntax, a Book of Programmed Lessons: An Introduction to Transformational Grammar. New York: Harcourt, Brace & World, 1964. 418 p.

(Матеріал надійшов до редакції 3.05.18. Прийнято до друку 15.05.18)

УДК: 811.111:81'42

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-06>

ЗАЛУЖНА М. В.

(Запорізький національний університет)

ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ *UNCERTAINTY* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Статтю присвячено аналізу змін у структурі концепту *UNCERTAINTY* в англійській мовній свідомості унаслідок поширення постмодерного світогляду. У статті доводиться, що *UNCERTAINTY* є комунікативно релевантним для англійської мовної свідомості і відтворюваних у художніх текстах концептом. Особливу увагу в науковій розвідці прикуто до параметрів вербалізації концепту засобами сучасної англійської мови, насамперед у художніх текстах британських авторів.

Аналіз емпіричного матеріалу виявив, що основні трансформаційні процеси торкаються поняттєвого шару концепту, збагаченого за рахунок залучення постмодерністських понять і розширення темпоральної та просторової сфери. Валоративний шар концепту відбиває процес поляризування, оскільки фіксує негативне ставлення до асоціатів концепту (страх перед проявами нестабільності сучасної доби) або, навпаки, позитивну оцінність (сподівання на нові перспективи, яким передують невизначеність).

Ключові слова: постмодерн, постмодернізм, концепт, мовна свідомість, англійська мовна свідомість.

Zaluzhna M. V. Postmodern transformations of the concept *UNCERTAINTY* in the English language consciousness. The article deals with the analysis of the changes in the structure of the concept *UNCERTAINTY* in the English language consciousness due to the recent spread of postmodernist worldview. It is proved in the paper that historically *UNCERTAINTY* is a communicatively relevant concept for the English language consciousness and it has a wide span of manifestations in the English-language.

Special attention is paid in the research to the peculiarities of the concept verbalization by means of the modern English language, namely in the fiction texts by the British authors. As a result of natural, historic and social conditions the concept *UNCERTAINTY* has become an inalienable part of the English language consciousness, which is further deepened by the influence of the recent situation in the UK. Though the universal concept *UNCERTAINTY* is a relatively stable cognitive entity, it is modified by current experiences in different cultures, mainly connected with the risks caused by globalization and the overall instability of the modern epoch.

The detailed investigation of factual material has revealed that the main transformation processes undergo in the “notional layer” of the above mentioned concept, which is enriched by way of employing numerous notions of postmodernism and increase in temporal and spacial spheres.

The valorative layer of the concept reflects the process of polarization as it fixes the negative attitude to the associates of the concept (expressing fear of instability as a result of the social, political and cultural crisis caused by the (post)modern epoch) or, on the contrary, positive evaluation (feeling of anticipation of the perspectives the uncertainty carries). It is stated in the article that the described changes initially take place on mental level, under the influence of extra-linguistic factors, but they are widely reflected in verbalizers of the concept.

Key words: postmodernity, postmodernism, concept, language consciousness, English language consciousness.

Стрімке зростання інтересу лінгвістів до такого феномену як концепт спричинив у мовознавчій науці на межі століть справжній «концептуальний бум» [Приходько 2013, с. 7] і виокремлення лінгвокогнітивістики як галузі, в межах якої він підлягає детальному аналізу.

Предметом наукової рефлексії в нашому дослідженні концепт став не як наслідування «лінгвістичній моді», а через об'єктивне формування мовних явищ в ментальній площині у процесі когніції та процесах інформаційного обміну. Невизначеність є неусувним параметром доби глобалізації [Giddens 1999] та постмодерної свідомості, а трансформаційні процеси, яких безперервно зазнають концепти, відбуваються завдяки зокрема й розвитку мови, що й зумовлює **актуальність** цієї наукової розвідки.

Одним з найцікавіших для дослідження концептів є НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, що втілює логічну категорію невизначеності. З огляду на свій універсальний статус та широкий діапазон значень, концепти абстрактних імен, яким є НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, є складними для аналізу об'єктами. Дійсно, «концепти абстрактних імен більш суб'єктивні за своїм характером» [Бабушкин 1996, с. 39].

Концепт НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ – універсальний (категорійний) концепт, «багатовимірне ментальне утворення, поняттєвий зміст якого відбиває всі аспекти людського буття» [Кириченко 2008, с. 10]. Він належить до найдавніших засобів відбиття у свідомості невідомого, незрозумілого та притаманний усім культурам, у людській свідомості виступає частиною базової категорійної дихотомії ВИЗНАЧЕНІСТЬ/НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ. (Деякі дослідники вважають правомірним розгляд тричленної опозиції «визначеність – апроксимація – невизначеність» [Адамович 2011, с. 47], проте категорійний статус апроксимації і її співвідношення з іншими членами дихотомії є дискусійним питанням). Він існує в діалектичній єдності з опозитивним концептом, інколи в дуже вузькому контексті.

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ належить до категорійних концептів, оскільки відбиває універсальну логічну категорію невизначеності та має загальнолюдський, наднаціональний характер. Попри універсальний характер, категорійним концептам притаманна і певна лінгвокультурна специфіка, оскільки «мовна і культурна ідентичність у процесах концептуалізації є взаємно детермінованими» [Селіванова 2011, с. 299]. У зв'язку з цим маємо не погодитись із підходом до найменування цього концепту деяких дослідників, що розглядають «концепт «невизначеність» в англійській мовній свідомості» [Кириченко 2008].

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ – концепт універсальний, але для англійського середовища доцільним є розгляд концепту UNCERTAINTY, адже у такий спосіб він вербалізований в англійській мовній свідомості, і саме це найменування викликає певні уявлення та асоціації у її носіїв. Ми використовуємо в дослідженні ім'я UNCERTAINTY, попри наявність інших аналогів (“indeterminacy”, “indefiniteness”, “vagueness”, “ambiguity”), оскільки UNCERTAINTY має ширший діапазон значень порівняно з іншими номінаціями та поєднує у собі 2 основні зафіксовані лексикографічно змістові виміри – нечіткості (невизначеність об'єкта) та невпевненості (невизначеність суб'єкта).

У сучасній лінгвокогнітивній науці сформувалось розуміння концепту як «багатовимірного ментального утворення», що має 3 найважливіші виміри, які узгоджуються з його структурним аранжуванням: поняттєвий, образний та ціннісний [Воркачев 2004, с. 6]. Поняттєвий бік концепту – це його змістовий вимір, зафіксований у мові, та співвіднесеність з іншими концептами, «мінімум змістового обсягу, зафіксований лексикографічно» [Приходько 2013, с. 22]. Перцептивно-образний бік концепту складає «відбиття в структурі свідомості уявлень, знань, образів, що викликає у свідомості згадка про референт»

[Приходько 2013, с. 23]. Ціннісний (валоративний) бік концепту «вказує на його оцінні характеристики для конкретного індивіда та культури» [Приходько 2001].

Поняттєвий вимір (базовий інформаційний зміст) концепту UNCERTAINTY можна встановити, якщо звернутися до етимології ключового слова. Воно є похідним від лексеми “certain”, утвореним за допомогою негативного префікса un-. Простежуємо основні семи заголовного слова: fixed; sure XIII; some (particular or definite) XIII; established as truth; fully confident XIV; a certain XVIII; a certain age XIX. — (O)F. :- Rom. certnus, extension of L. certus settled, sure, pp. formation on cernere sift, separate, decide, rel. to Gr. kr nein (see CRISIS). So certainty XIV. – AN. certainté, OF. certainté [CODEE 2003, p. 528].

Найдавніші семи вихідної лексеми виражають фіксованість об’єкта та впевненість суб’єкта щодо будь-який явищ дійсності, відповідно, негативний префікс надає лексемі протилежного значення. Бачимо, що семантика заголовного слова містить свідчення про стан відсутності або браку інформації про об’єкт, неусталеність його форми та змісту, невпевненість суб’єкта щодо об’єкта, отож в сучасній англійській мові лексикографічно зафіксовані такі основні аспекти його змістового наповнення: (1) *a state of being not sure or feeling doubt*; (2) *smth. likely to change*; (3) *smth. not definite or decided*” [LDCE 2000, с. 1564]. Отже, у поняттєвому шарі концепту виявлено такі параметри як об’єктивне та суб’єктивне відбиття явищ дійсності.

Валоративний шар концепту відбиває його оцінні параметри. Як довела Г. І. Приходько, оцінка має значний когнітивно-дискурсивний потенціал [Приходько 2004] і постає важливою характеристикою концепту. Попри те, що НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ історично є концептом давнішим за ВИЗНАЧЕНІСТЬ (неусталеність давніша за впорядкованість), його аксіологічні характеристики, фіксовані в англійській свідомості, свідчать про переважно негативне сприйняття невизначеності як аналогу хаосу. Це притаманно британському етнічному менталітету, адже у консервативних британців з їх любов’ю до традицій прояви неусталеності викликають тривогу.

Цю особливість концепту фіксує пареміологічний фонд англійської мови. Вирази-репрезентанти концепту UNCERTAINTY мають переважно негативні конотації: *All between the cradle and the coffin is uncertain. When in doubt, do nought. There is no blindness like ignorance* [CDP 2003]. Паремії відбивають негативне ставлення до невизначеності як властивості буття людини, хоча можуть і не містити прямих її номінацій, та вербалізують страх, який викликає у свідомості англійців згадка про невідоме та неясне. Таку метафоричну оцінку невизначеності підсилено шляхом її протиставлення визначеності: *The secret of success is constancy of purpose. Thinking is very far from knowing* [CDP 2003].

Отже, валоратив UNCERTAINTY здавна викликає в англійців, що звикли до стабільності, асоціації з безладдям, небезпекою, а CERTAINTY виступає для англійського етнічного менталітету «позитивним ціннісним орієнтиром» [Приходько 2013, с. 106]. В англійській мові, щоправда, є паремії, що містять нейтральну або навіть схвальну оцінку невизначеності: *Ignorance is bliss. Variety is the spice of life. Tomorrow is a new day. Rules are made to be broken* [CDP]. Проте кількість їх набагато менша, і тому вони не можуть бути показовими, адже не здатні сповна відбивати етнічний менталітет британців.

Розглядаючи проблематику невизначеності, ми виходимо з того, що через таку загальноновизнану в лінгвістиці властивість мови як її мінливість [Labov 2001], амбівалентність [Kess 1981; Kies 1990; Kamsties 2001; Oaks 2012], концепти, котрі отримують реалізацію вербальними засобами, також трансформуються під впливом лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Відтак структура та змістове наповнення концептів зазнають модифікацій, інколи доволі значних: перш за все, змінюється їх «аксіологічна полюсність» [Приходько 2013, с. 76], рідше змін зазнає поняттєвий рівень, відтак відбувається поступове «оновлення концептосфери» [Бабушкин 1997].

Емпіричний матеріал дозволяє простежити, як змінилася структура концепту UNCERTAINTY у відповідь на виклики нової доби, дати характеристику параметрам його лінгвальної актуалізації в постмодерному вимірі. Виявилось, що з плином часу структура

концепту в англійській мовній свідомості зазнала значних змін у зв'язку з появою та розповсюдженням постмодерного світогляду. Це, в першу чергу, отримало відбиття в амбівалентності та неоднозначності оцінних параметрів концепту. Для визначення специфіки невизначеності в англійській культурі вважаємо за доцільне простежити динаміку змін у структурі концепту в діахронічному аспекті, насамперед зсуви в його аксіологічному шарі як найбільш динамічному.

Поняттєвий шар концепту як найусталеніший не зазнав значних трансформацій, проте збагатився за рахунок інкорпорації поняття «**постмодерна невизначеність**» — усеосяжної неусталеності як онтологічної характеристики буття, вербалізованої засобами англійської мови: “*Is there a meaningful distinction between one **simulacrum** of smoke, mirrors + shadows – the actual past – from another such **simulacrum** – the actual future?*” [Mitchell 2004, p. 120] “*The uncreated and the dead exist solely in our actual and **virtual** pasts. Now the **bifurcation** of these two pasts will begin*” [Mitchell 2004, p. 121].

Це позначилося на **аксіологічному вимірі** концепту UNCERTAINTY, викликавши у ньому значні зміни. Матеріал англійської мови (насамперед її пареміологічний фонд) підтвердив, що невизначеність у давнині розумілась англійцями як небезпечна ознака явищ, що лякала й була небажаною. Думка про це здавна закріплена в буденній свідомості англійців, про що свідчать англійські паремії: *What may be done at any time will be done at no time. Trust god and keep your powder dry* [Sayings about Uncertainty].

Аналіз емпіричного матеріалу виявив, що ставлення до невизначеного в цілому було досить негативним. Аксіологічний шар концепту зазнав трансформацій унаслідок кількох чинників:

1. **Географічне розташування Британських островів і кліматичні умови.** На початку ХХ ст. філософ Дж. Сантаньяна висловив думку, яку самі англійці (зокрема, відомий британський письменник Дж. Б. Прістлі) вважають вірною: “*England is pre-eminently the land of atmosphere. A luminous haze permeates everywhere, softening distances, magnifying perspectives, transfiguring familiar objects, harmonizing the accidental, making beautiful things magical and ugly things picturesque...*” [Priestley 2007, c. 30].

Середовище не могло не вплинути на світогляд англійців, і їхнє тривале співіснування з невизначеним у природному оточенні призвело до лояльного його сприйняття. Причиною такого ставлення до невизначеності, зі слів Дж. Сантаньяни, є особливості англійського клімату, погодні умови, що згладжують кути, уневиразнюють контури. Англійці, що здавна мешкають у таких умовах, поступово пристосувались до них, а з розвитком науково-технічного прогресу стали менше від них залежати та сприймають їх з меншою обережністю, як звичну частину свого життя.

2. **Зміни в ціннісних настановах британців унаслідок суспільного прогресу.** Наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття ставлення до невизначеності набуло іншого забарвлення, оскільки внаслідок глобалізаційних суспільних процесів у добу постмодерну [Giddens 1999] англійська стабільність як «аксіологічний орієнтир» стала втрачати свої позиції: “*the Englishness with its unusual balance between consciousness and the unconscious, its refusal to ignore the instinctive and the intuitive, is now being severely challenged*” [Priestley 2007, c. 26].

Постмодерний світогляд базується на невизначеності як природній та неусувній властивості буття: “*The age of clear answers was over*” [McEwan 2007a, c. 265]. Це знайшло відображення у висловах філософів і митців: “*Not to be absolutely certain is, I think, one of the essential things in rationality*” (Bertrand Russell) [Sayings about Uncertainty]. Афористичні висловлення щодо невизначеності акцентують увагу на її онтологічній релевантності та наголошують на змінах ціннісних характеристик концепту UNCERTAINTY в етнічному менталітеті англійців.

Поступові трансформації ціннісних параметрів концепту UNCERTAINTY відбиті в його подальших асоціативних зв'язках з ментальними феноменами, яким притаманне виразне позитивне забарвлення – CHARM/ЧАРІВНІСТЬ, BEAUTY/КРАСА,

LOVE/КОХАННЯ, JOY/РАДІСТЬ: “*Knowledge would be fatal, it is the **uncertainty** that **charms** one. A **mist** makes things **beautiful**. The very essence of **love** is **uncertainty**” (Oscar Wilde). “*Uncertainty and expectation are the joys of life*” (William Cowper) [Sayings about Uncertainty]. Подібні асоціати свідчать про загалом прихильне ставлення до невизначеності, яка не лякає, тому що несе в собі можливості змін: “*The future remains **uncertain** and so it should, for it is the **canvas upon which we paint our desires**. Thus always the human condition faces a **beautifully empty canvas**” (Frank Herbert) [Quotations about Uncertainty].**

В добу постмодерну невизначеність постає як невід’ємна риса життя, ознака прогресу: “*Uncertainty and mystery are **energies of life**” (R. I. Fitzhenry) [Uncertainty Quotations]. Унаслідок суспільних і культурних змін валоративний компонент концепту UNCERTAINTY зазнає змін в етнічному менталітеті англійців, ставлення до нього змінюється на нейтральне ближче до позитивного: “*Someone once said that his **favourite times in history were when things were collapsing**, because that meant something new was being born” [Barnes 2011, с. 64].**

Більш ґрунтовне дослідження сучасної лінгвальної об’єктивації концепту UNCERTAINTY потребує звернення до контексту і передусім – до художнього мовлення, адже призначення художнього тексту – «відкривати доступ до інтертексту культури, бути засобом розвитку думки та самопізнання» [Сулименко 2009, с. 7], тобто власне активізувати мовну свідомість.

Тексти виступають матеріалом для аналізу в галузі лінгвокогнітивістики, оскільки з когнітивної точки зору він дефінується як «вмістилище інформації, що зазнає когнітивної обробки з боку читача» [Головащенко 2014, с. 54]. Мистецька парадигма, в даному випадку постмодерна, постає «соціодискурсивним середовищем» [Приходько 2013, с. 32], в якому існує художній текст, вона «диктує свої норми інтерпретації, канони текстобудування» [Сулименко 2009, с. 19] і має значний вплив на особливості лінгвальної реалізації тексту і концептів в ньому.

Для виявлення особливостей лінгвальної об’єктивації концепту UNCERTAINTY в англomовному постмодерному художньому дискурсі ми залучили в якості матеріалу аналізу художні тексти британських авторів-постмодерністів Дж. Барнса, Т. МакКарті, І. МакЮена, Д. Лоджа, Д. Мітчелла, створені після 2000 року.

В розглянутих текстах насамперед звертає на себе увагу організація внутрішньотекстових зв’язків мовних засобів вираження невизначеності за лексичними одиницями різного рівня локалізації в номінативному полі концепту (ядерними, периферійними, потенційними), а також реалізація оказіональних індивідуально-авторських засобів актуалізації зазначеного художнього концепту. Проаналізований фактичний матеріал свідчить про те, що лексико-семантичне групування актуалізованих у постмодерних художніх текстах номінацій концепту в цілому збігається з розподілом вербально фіксованих сем категорійного концепту UNCERTAINTY:

1. **The quality or state of being ambiguous:** “*Perowne has expressed himself **ambiguously**” [McEwan 2006, p. 94]. “*I left these **vague, unfilled**, with just a note in brackets next to inches of blank paper” [McCarthy 2006, p. 39].**

2. **A lack of conviction or certainty:** “*When you are in your twenties, even if you’re **confused and uncertain** about your aims and purposes, you have a strong sense of what life itself is, and of what you in life are, and might become” [McCarthy 2006, p. 64]. “*Discovering, for example, that as t the witnesses to your life diminish, there is less corroboration, and therefore **less certainty**, as to what you are or have been” [Barnes 2011, p. 39].**

Концепт UNCERTAINTY, як зазначалося вище, належить до універсальних концептів, проте в кожній етнокультурі він має структурну та змістову специфіку, оскільки культурні надбання у його структурі нашаровуються на загальнолюдський досвід та додає концептові нових вимірів. Головна сема категорійного концепту UNCERTAINTY – це невідомість і непередбачуваність майбутнього: “*A **drug-addled semilife of restraints and daytime programs lay ahead**” [Mitchell 2004, p. 118].*

Поняттєвий субстрат концепту зазнав у постмодерному вимірі суттєвих змін за рахунок залучення постмодерністських понять (*postmodern, simulacrum, bifurcation, Schrodinger's cat*): “Occasionally, I glimpse a truer Truth, hiding in imperfect **simulacrums** of itself, but as I approach, it bestirs itself & moves deeper into the thorny swamp of dissent” [Mitchell 2004, p. 12].

Постмодерне тлумачення концепту розширює діапазон охоплення невизначеності за рахунок теперішнього: “It seems to me that we ought **occasionally** to be reminded of **instability** beneath our feet” [Barnes 2011, p. 55] і навіть минулого: “I **wondered how** Veronica had retained possession of my letter. Did Adrian leave her all his stuff in his will? I **didn't even know if** he'd made one. **Perhaps** he'd kept it inside his diary, and she'd found it there. No, I **wasn't thinking clearly**. If that's where it had been, Mrs. Ford **would have seen** it – and then she certainly **wouldn't have left** me five hundred pounds” [Barnes 2011, p. 61]. Так всезагальна постмодерна невизначеність збагачує змістові межі концепту UNCERTAINTY.

Лінгвальна апеляція до концепту UNCERTAINTY відбувається в постмодерних текстах у безліч способів:

- через номінації різного частиномовного статусу (*uncertain, uncertainty, uncertainly*),
- фразеологізми (*up in the air, on thin ice, roll of the dice*),
- вільні та стійкі словосполучення (*to have no idea, to lose grasp of the concept, to lose one's way, to shift the balance, deprived of visual clues, could barely begin to define, disintegrated memory, without the slightest awareness of doing so, twenty-odd years from now, whats-it*),
- службові частини мови – неозначені артиклі, займенники, сполучники (*a/an, some, any, if, or, either*),
- графічні засоби (“I'll have to wait another five years for them to...**whatd'youcallit...**” [Mitchell 2004, p. 26]).

Різноманіття засобів вербалізації невизначеності свідчать про актуальність концепту для англomовної свідомості доби постмодерну, що підтверджує емпіричний матеріал: “He remained **an unreadable, two-dimensional shape** against the sea... With **an uncertain, fluttering** movement, her hand rose to her forehead to brush back **an imaginary** trailing hair. In her **nervousness** she began to speak faster” [McEwan 2007b, p. 118].

На текстовому рівні чітко окреслений **ціннісний шар** художнього концепту UNCERTAINTY. Його аксіологічні характеристики однозначні, оскільки ставлення до позначених номінаціями явищ у текстах має негативний відтінок та актуалізує найдавніший шар етнокультурного концепту: “A trivial distinction, you might say, but the **uncertainty** still made me **dizzy**” [McCarthy 2006, p. 8]. “...the only **uncertainty**,’ as I concluded on this occasion, ‘being whether I shall be **totally deaf** before I’m **totally dead**, or vice versa” [Mitchell 2004, p. 45].

У розглянутих текстах згадка про стан невизначеності, незалежно від причини, викликає у свідомості реципієнта тривогу й негативну оцінку, що підсилюється нагромадженням ЛО з різними семантичними проявами невизначеності: “Ten, or fifteen, **approx**. In time, it was only during these visits to her **secret** room that Yoona 939 became her animated self. Leafing through her book, she voiced **doubts** that **shook** even my own love of Papa Song and faith in **corpocracy** to the core. What shapes did these **doubts** take?” [Mitchell 2004, p. 63].

Поряд з цим, у постмодерних текстах концепт реалізує новіші шари емоційної оцінності, що варіюються від нейтрального до позитивного ставлення: “What **excited** her about her achievement was its design, the pure geometry and the defining **uncertainty** which reflected, she thought, a **modern sensibility**” [McEwan 2007a, p. 265]. Такі зміни зумовлені особливостями сучасного світосприйняття, для якого невизначеність майбутнього ототожнена з можливістю змін і розвитку, а його визначеність прирівнюється до смерті:

“You get towards *the end of life* – no, not life itself, but of something else: *the end of any likelihood of change in that life*” [Barnes 2011, p. 86].

Образна об’єктивація концепту відбувається в першу чергу засобами англійської фразеології, вжитими в постмодерних текстах, і свідчить про деякі зсуви в моделях метафоричної профілізації постмодерного концепту UNCERTAINTY порівняно із загальнокультурним концептом.

Фразеологічна об’єктивація концепту в постмодерних текстах вибудована переважно навколо **просторової образності**. Фразеологічне відбиття базових світоглядних категорій простору й часу в постмодерних текстах характеризується зміщенням фокусу уваги з категорії часу на категорію простору, адже ФО на позначення просторових відносин переважають в опрацьованих текстах.

У зв’язку з цим схема просторової організації семантики концепту вимальовується в наступних вимірах:

(1) обертальність – розташування або рух навколо (“to run round a thing”, “merry-go-round”, “to get heads round the concept”, “round here”);

(2) нефіксованість – відсутність точки дотику або основи (“to go wonky”, “out of position”, “to lose grasp”, “to lose touch with smb”, “to shift the balance”, “to get no hold”);

(3) асимптотичність – наближення до межі при неможливості її досягти (“on the edge”, “edge-ways”, “on the verge”, “at the edge of one’s vision”).

Фразеологізована категорія часу постає лише в поодиноких випадках (“to miss the calendar”, “dark hour”), поступаючись просторовій образності. Це свідчить про важливість фізичного виміру невизначеності для постмодерних авторів (згадаємо, приміром, що базовий для теоретичних засад постмодернізму принцип невизначеності був упроваджений з квантової механіки).

В особливому постмодерному баченні просторової організації світу (через його розгалуженість, плюральність, багатовимірність, ризоматичність) відбито різні аспекти невизначеності, тому нелінійність, циклічність, неусталеність стають домінантами просторової перспективи, постмодерний простір набуває багатовимірності. Паремійні одиниці на позначення стану невизначеності не представлені в розглянутих текстах, що свідчить про більш сучасний підхід до осмислення дійсності, притаманний англійському постмодерному світогляду.

Текстуальні можливості зумовлюють розширення спектру засобів мовленнєвої актуалізації концепту UNCERTAINTY в сучасних англійських постмодерних художніх текстах за рахунок його метафоризації: “He understands the degree of his *turmoil*. His thoughts have a *reeling, tenuous quality* – he *can’t hold an idea long enough to force sense out of it*” [McEwan 2006, p. 22]. Аналіз мовного матеріалу дозволив виокремити кілька концептуальних **метафоричних перенесень**, які виступають асоціатами до поняття «невизначеність»:

1. **Невизначеність = туман**. Перенесення на основі подібності явищ, яким властива нечіткість, розпливчастість, відсутність оформленості:

- “They had so many plans, *giddy plans*, heaped up before them in the *misty future*, as richly *tangled* as the summer flora of the Dorset coast” [389, p. 4].

- “Perowne feels himself moving through a *mental fog*” [McEwan 2007b, p. 104].

2. **Невизначеність = таємниця, загадка**. Змістовою основою такої метафори є незрозумілість предмета чи явища, відсутність відомостей про об’єкт:

- “...there were two sorts of women: those with clear edges to them, and those who implied *mystery*...the woman of *mystery* is a *mystery* even to herself” [Barnes 2011, p. 42].

- “And for a moment, she almost looked *enigmatic*. But Margaret can’t do *enigma*, that first step to *Woman of Mystery*” [Barnes 2011, p. 48].

3. **Невизначеність = ризик, загроза**. Смісловий центр метафоричного перенесення – невпевненість як джерело небезпеки: “

- “We both knew how it would end, with an almost wordless snog by the door before she went out, and because it was so **risky**” [383, с. 85].
- “The happiness and convenience of so many good people would be **put at risk**. These are fleeting moments of private **disquiet**” [McEwan 2007a, p. 169-170].

4. **Невизначеність = (азартна) гра, парі**. Метафора будується навколо властивостей гри як точки біфуркації з кількома варіантами розвитку та невідомим результатом:

- “He... apologized for letting “those three toxed xec tapeworms” **play games** with my life” [Mitchell 2004, p. 70].
- “...you just lose your original **stake**. But in life? You **bet** on a relationship, it fails” [Barnes 2011, p. 63].

5. **Невизначеність = лабіринт**. Відбиває постмодерне сприйняття невизначеності як розгалуженої, заплутаної структури, в якій легко загубитись:

- “**Labyrinthine** suburbs of ivory mansionettes and silk lawns inset with turquoise swimming pools” [Mitchell 2004, p. 120].
- “She trapped herself, marched into the **labyrinth** of her own construction” [McEwan 2007a, p. 72].

Частотність вищенаведених асоціатів в художніх постмодерних текстах свідчить про роль у них концепту UNCERTAINTY як змістової домінанти. Метафоризація невизначеності виявляє багатовимірність концепту, а постмодерні художні тексти робить експресивнішими та узгоджує з відповідними теоретичними настановами постмодернізму.

Отже, зважаючи на отримані дані, можемо дійти **висновку**, що UNCERTAINTY є одним із найбільш комунікативно релевантних для англійської мовної свідомості і відтворюваних у постмодерних художніх текстах концептів завдяки особливій ролі невизначеності в постмодернізмі. У зв'язку з розповсюдженням постмодерного світобачення в англійській мовній свідомості відбуваються певні зрушення, зокрема, як свідчить аналіз актуалізаторів концепту UNCERTAINTY, його структура та зміст зазнають значних змін.

Унаслідок суспільних і культурних змін поняттєвий шар концепту збагачено за рахунок залучення постмодерністських понять і розширення темпоральної та просторової сфери.

Валоративний компонент концепту трансформується, оскільки аксіологічно забарвлені параметри концепту перетворюються нейтральні та навіть позитивні внаслідок внутрішнього «примирення» свідомості з тотальною невизначеністю постмодерної доби. Ставлення до позначених його вербалізаторами явищ демонструють негативне забарвлення та відбивають острах перед проявами нестабільності сучасної доби та суспільної кризи або, навпаки, мають позитивну оцінність як вираження сподівань на нові перспективи, яким ця невизначеність передує.

Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо виявлення особливостей вербалізації інших релевантних для постмодерної свідомості концептів у сучасних текстах різних жанрів, а також аналіз лінгвокогнітивних параметрів інших релевантних для англійської мовної постмодерної свідомості концептів.

Література

- Адамович С. В. Семантическая категория аппроксимации и система средств ее выражения : [под науч. ред. Л. В. Рычковой]. Гродно : ГрГУ, 2011. 183 с.
- Бабушкин А. П. Общезыковые концепты и концепты языковой личности. *Вестник ВГУ. Сер. 1. Гуманитарные науки*. Воронеж, 1997. № 2. С. 114-118.
- Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт. М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. 192 с.
- Головащенко Ю. С. Сприйняття та інтерпретація художнього тексту : когнітивний механізм. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острого : Вид-во Нац. унів-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 48. С. 54-56.
- Кириченко Н. Р. Концепт «Неопределенность» в английском языковом сознании : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Наталья Ростиславовна Кириченко. Иркутск, 2008. 173 с.
- Приходько А. И. Когнитивно-дискурсивный потенциал оценки и способы его выражения в современном английском языке : дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.04. Запорожье, 2004. 428 с.
- Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы : [монография]. Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. 307 с.
- Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові. Запоріжжя : Запорізь. держ. ун-т, 2001. 362 с.

- Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
- Сулименко Н. Е. Текст и аспекты его лексического анализа. М. : Флинта : Наука, 2009. 400 с.
- Giddens A.. Runaway World. How Globalisation is Reshaping our Lives. London : Profile Books Ltd, 1999.
- Kamsties E. Surfacing Ambiguity in Natural Language Requirements : PhD Dissertation. Fachbereich : Informatik. Kaiserslautern : Universitat Kaiserslautern, Germany, 2001. 325 p.
- Kess J. F., Hoppe R. A. Ambiguity in Psycholinguistics. Amsterdam : John Benjamins. 1981. 123 p.
- Kies D. Indeterminacy in Sentence Structure. *Linguistics and Education*. № 2. 1990. P. 231-258.
- Labov W. Principles of Linguistic Change. Blackwell, 2001. Vol. II : Social Factors. 592 p.
- Oaks D. D. Structural Ambiguity in English. Continuum, 2012. 576 p.
- Priestley J. B. The English. *Английский национальный характер*. М. : АСТ : Астрель, 2007. С. 21- 43.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Barnes J. The Sense of an Ending. London : Jonathan Cape, 2011. 163 p.
- CDP : Simpson J., Speake J. The Concise Dictionary of Proverbs. Oxford University Press, 2003. 364 p.
- CODEE : The Concise Oxford Dictionary of English Etymology. Oxford University Press 2003. 4218 p.
- LDCE : Longman Dictionary of Contemporary English : [3rd Edition]. Longman, 2000. 1680 p.
- McCarthy T. Remainder. London : Alma Books, 2006. 320 p.
- McEwan I. Atonement. London : Vintage Books, 2007a. 375 p.
- McEwan I. On Chesil Beach. London : Jonathan Cape, 2007b. 166 p.
- McEwan I. Saturday. London : Vintage Books, 2006. 282 p.
- Mitchell D. Cloud Atlas. New York : Random House, 2004. 514 p.
- Quotations about Uncertainty. URL : <http://quotesabout.us/uncertainty-quotes?page=2>
- Sayings about Uncertainty URL : <http://www.litera.co.uk>
- Uncertainty Quotations URL : <http://www.quoteosmos.com/subjects/1249/Uncertainty>

(Матеріал надійшов до редакції 10.05.18. Прийнято до друку 1.06.18)

УДК: 811.111:81'373.237:641.5

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-07>

ЗАЛУЖНА М. В., КОСТИУКОВА А. О.
(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ НОВОЇ ЛЕКСИКИ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються особливості розвитку нової лексики та творення неологізмів кінематографічної галузі в сучасній англійській мові. Запропоновано власне визначення терміну «неологізм» та критерії розмежування між неологізмами та іншими групами лексики, зокрема встановлено відмінності неологізмів від оказіональної лексики.

Встановлено, що лексикон кінематографії складають фахова термінологія, а також сленг та жаргонізм. З електронних словників кінематографічної галузі було дібрано та опрацьовано більш ніж 300 неологізмів.

Виокремлено тематичні групи англійськомовних неологізмів сфери кінематографії, до яких належать: характеристики фільмів, технічні засоби та обладнання, технології зйомки, аудіовізуальна репрезентація фільмів, фахівці у кінематографії, кіноіндустрія, характеристики публіки, кінематографічні організації та інституції.

Визначено основні шляхи формування та найбільш продуктивні способи утворення кінематографічної лексики в англійській мові.

Ключові слова: неологізм, оказіоналізм, термін, сленг, жаргон, основокладання, кінематограф, тематичні групи.

Zaluzhna M. V., Kostiuikova A. O. The peculiarities of the modern cinema vocabulary development in the English language.

This article deals with the problem of development of the cinema vocabulary in Modern English as a result of neologisms creation. The term “neologism” has been determined and the differential characteristics of neologisms and occasionalisms have been revealed.

It has been defined that the cinematography vocabulary consists of the terms (special lexical units that are used for naming special concepts) as well as the slang and jargon words. In the process of the research over 300 neologisms from a number of electronic cinematography dictionaries have been selected and analyzed.

The classification of cinema neologisms has been worked out due to the spheres of their functioning. Eight major theme groups of the cinema neologisms have been singled out: film characteristics, cinema technical facilities, shooting technology, audio-visual film representation, cinematography specialists, cinema industry, audience characteristics, cinematography organizations.

Dominated sources and productive ways of creating neologisms in the sphere of cinematography have been worked over.

The 3 main sources of the cinema neologisms have been singled out.

New vocabulary of the sphere is formed by means of borrowing the lexemes from other systems of terms, like theatre, photography; by means of creating new terms out of the existing lexemes in the English language; by means of borrowing from other languages: Latin, French, Italian. The analysis of the sources has demonstrated that the majority of the cinema neologisms are formed by means of the native language material.

The investigation of the ways of the cinema vocabulary formation has shown that the most productive ways of the new vocabulary of this sphere are: affixation, compounding, abbreviation, blending and semantic derivation. The less productive way is conversion.